

Diskuse na aktuální téma

PROJEKT OECD

„THEMATIC REVIEW OF TERTIARY EDUCATION“ –
ZPRÁVA HODNOTITELŮ

Jana Felnerová

PhDr. Petr Hruška, MBA

Ing. Milan Chmelář

PaedDr. Ladislav Jirků

PaedDr. Ilona Mauritzová

Ing. Josef Šorm

V minulém čísle AULY jsme otevřeli diskusi k doporučením obsaženým ve Zprávě hodnotitelů OECD (*Country Note*). Otázky se zaměřily na doporučení ohledně nového sektoru v rámci univerzit a své názory vyjádřili zástupci některých vysokých škol. V tomto čísle chceme dát slovo vyšším odborným školám.

Vyšší odborné školy (VOŠ) začaly vznikat v české vzdělávací soustavě v devadesátých letech minulého století založením asi dvacítky těchto institucí v rámci pilotního projektu, jehož cílem bylo vybudování nového sektoru neuniverzitního vyššího vzdělávání. Byly otvírány v experimentálním režimu s omezeným počtem žáků. K rozšíření vyššího odborného studia došlo po roce 1995, kdy proces zakládání těchto škol byl legislativně upraven a výrazně zjednodušen – počet VOŠ se pak rychle zvýšil (z 25 na více než 170) .

V současnosti je registrováno 181 vyšších odborných škol, a to jako instituce veřejné (krajské), tak soukromé a církevní. Ve školním roce 2007/08 se v 1. ročnících zahájila výuka přibližně 180 oborů vzdělání všech odvětví a školy plánují přijmout přes 15 tisíc uchazečů (dle údajů NÚOV).

V české vzdělávací soustavě jsou vyšší odborné školy uznávány jako součást terciárního sektoru bez vysokoškolského statutu, působí tedy jako instituce poskytující nevysokoškolské terciární vzdělávání. Nicméně jejich postavení v tomto systému není ideální, jsou řízeny a financovány podobně jako střední školy. Vzdělávání na VOŠ je upraveno školským zákonem č. 561/2004 Sb., který je doplněn vyhláškou č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání. Většina VOŠ působí rovněž společně se středními školami, jako samostatný subjekt existuje pouze necelá čtvrtina těchto institucí.

Zástupce VOŠ (včetně představitelů vysoké školy, která vznikla transformací VOŠ) jsme požádali o stanovisko k doporučením hodnotícího týmu OECD, která se týkají rozdělení VOŠ na ty, „které by měly působit především na středoškolské úrovni (a nabízet omezené dílčí terciární programy ve spolupráci s vysokými školami) a na školy se zásadní kapacitou pro terciární/vysokoškolské vzdělávání. První skupina by měla zůstat součástí krajského systému středních škol a druhá by se měla geograficky integrovat do „Univerzitních kolejí pro odborná studia na univerzitách.“ (Zpráva hodnotitelů odst. 68)

Položili jsme následující otázky:

1. Jaký je váš názor na současné zařazení VOŠ ve vzdělávacím systému a jak posuzujete doporučení expertů OECD na vytvoření Univerzitních kolejí pro odborná studia?

2. V čem spatřujete specifické rysy a pozitiva VOŠ, kterými se tyto instituce vyprofilovaly během svého vývoje? Co dělat pro to, aby se tyto hodnoty v našem vzdělávacím systému zachovaly i do budoucna?

Z oslovených institucí se k našemu tématu vyslovili a na naše otázky odpověděli představitelé těchto škol:

PaedDr. Ladislav Jirků,
rektor Vysoké školy polytechnické Jihlava (vznikla v roce 2004 transformací největší VOŠ v ČR)

PaedDr. Ilona Mauritzová,
ředitelka soukromé Vysoké školy v Plzni, o.p.s. (vznikla transformací VOŠ)

PhDr. Petr Hruška, MBA,
ředitel Vyšší odborné škola zdravotnické, Brno

Ing. Milan Chmelař
ředitel Vyšší odborné školy ekonomických studií a Střední průmyslové školy potravinářských technologií, Praha

Ing. Josef Šorm,
ředitel Střední průmyslové školy strojní a elektrotechnické a Vyšší odborné školy, Liberec

Jana Fellnerová,
ředitelka církevní Vyšší odborné školy pedagogické – Svatojánská kolej, Svatý Jan pod Skalou

1. Jaký je váš názor na současné zařazení VOŠ ve vzdělávacím systému a jak posuzujete doporučení expertů OECD na vytvoření Univerzitních kolejí pro odborná studia?

L. Jirků:

V realitě českého vývoje terciárního vzdělávání – do kterého sice VOŠ ze zákona nepatří, kam jsou ale

z různých důvodů zařazovány – se role VOŠ změnila. Záměrem z roku 1992 bylo vytvořit terciární neuniverzitní vzdělávání na základě VOŠ. To se podařilo dvěma školám, třetí je v jednání. (Původně se k tomuto cíli přihlásilo 7 VOŠ.) Vznikem bakalářských profesních programů a poklesem zájmu o studium na VOŠ dojde k zanikání vyšších odborných škol.

Doporučení OECD nebere v úvahu pokles počtu studentů na VOŠ a vytvoření Univerzitních kolejí pro odborná studia je jen jednou z možností, jak reagovat na situaci a vychovávat profesně orientované bakaláře.

I. Mauritzová:

Přestože jsou VOŠ v terciární oblasti, legislativně jsou v ČR zařazeny do sekundárního školství (Zákon č. 561/2004). Změna je nutná, a to cítí snad všechny VOŠ. Pro valnou většinu z nich je nejpříjemnější variantou transformace VOŠ na „Instituce poskytující profesní terciární programy“. Zároveň by v novém zákoně o terciárním vzdělávání měla být možnost provázat vzdělávání profesních programů směrem k oborově příbuzné vysoké škole. Pro nadané studenty by tak mohla být zaručena horizontální propustnost do akademického terciárního vzdělávání. Měli bychom aplikovat zkušenosti ze zemí EU (SRN, Velká Británie...), kdy velká část populace prochází právě profesním studiem a ta menší studuje v rámci terciárního sektoru na univerzitních vysokých školách.

P. Hruška:

Postavení vyšších odborných škol je v rámci systému našeho školství poněkud nestandardní. Školským zákonem jsou zařazeny do systému sekundárního vzdělávání, svojí podstatou však patří do kategorie vzdělávání terciárního. Takový stav je dlouhodobě neudržitelný a je dobře, že se hledají možné cesty dalšího vývoje. Doporučení expertů OECD je jednou z těchto možností, ale určitě to nebude vhodné pro všechny VOŠ. Nezbytná je nová legislativa, která by umožnila části VOŠ plně přejít do terciární oblasti, ať už formou Univerzitní koleje pro odborná studia nebo formou vysoké školy neuniverzitního typu.

M. Chmelař:

Za více než 10 let své existence VOŠ jasně prokázaly, že rozsahem, obsahem i hloubkou svých vzdělávacích

programů překračují hranice středoškolského vzdělání, a patří tedy do sféry vzdělávání terciárního, čemuž by měla odpovídat i legislativa, která jejich činnost upravuje.

Většina VOŠ existuje a velmi dobře funguje společně se střední školou, ať už navazuje na její obor vzdělání a dále ho rozvíjí, nebo nabízí zaměření na jinou oblast. Není žádný důvod tuto fungující strukturu násilně rozbít a vytvářet nové – pravděpodobně mohutné subjekty, kterým už sama podstata jejich existence neumožní realizovat výhody, které studium VOŠ dnes může přinášet a přináší.

Dále bych chtěl upozornit na velmi výrazné pozitivum vyšších odborných škol, a to je podpora praktického vyučování s možností ověření získaných teoretických poznatků v praxi. Absolventi vyšších odborných škol se pak snadněji adaptují na pracovních pozicích především v oblasti středního managementu. Přestože v hloubce teoretických znalostí nelze srovnávat absolventa VOŠ a vysoké školy, v mnoha případech trh práce vyžaduje spíše absolventa VOŠ. Z uvedených důvodů by útlum VOŠ měl negativní dopad jak pro trh práce, tak i pro samotné uchazeče o tento druh studia.

J. Šorm:

Zařazení vyšších odborných škol (VOŠ) ve vzdělávacím systému má vzhledem k rozšiřujícím se nabídkám bakalářských studií postavení jakéhosi „sběrného vozu“ v terciárním vzdělávání. Studenti samozřejmě nejprve preferují výhodnější vysokoškolská studia (2 zásadní výhody bakalářského studia – dle zákona č.469/2002 Sb. str. 8858, § 4 je zařazení absolventa bakalářského studia do 10. platového stupně, na rozdíl od absolventa VOŠ, který je řazen do 9., bakalář má zpravidla jednodušší návaznost na magisterské studium). Proto VOŠ většinou studenti volí až jako poslední možnost (jsou i občasné výjimky).

Univerzitní koleje nepovažují vzhledem k tomu, že celá řada VOŠ působí při středních školách, za vhodné a ty, co jsou samostatné by vytvořily další vysoké školy (VŠ), takže opět nárůst kapacity VŠ a pokles úrovně. Nevidím to tedy jako potřebné (Gaussova křivka platí i v rozložení inteligence v populaci a nedá se obejít zaváděním různých školských transformací a reforem).

J. Fellnerová:

Současné zařazení VOŠ ve vzdělávacím systému je důsledkem nesystémových kroků naší vzdělávací politiky v druhé polovině let devadesátých. VOŠ, které vznikly v rámci experimentu ministerstva školství (do r. 1995), měly jasné opodstatnění pro svůj vznik: doplnit vzdělávací nabídku o nižší vysokoškolské profesně orientované studium. S mírnou nadsázkou můžeme říci, že šlo o „bakalářské studium nanečisto“. Tehdy vzniklé VOŠ měly sice různou profesní orientaci, ale ve svých cílech i kvalitě byly srovnatelné. Nesystémový krok Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, který rozpoutal následný boom VOŠ (jejichž počet zdesateronásobil) měl za následek velké rozkolísání cílů i kvality VOŠ.

Legislativní zakotvení VOŠ ve školském zákoně (č. 561/2004 Sb.) je velmi svazující. Toto zařazení VOŠ (mimo vysokou školu) limituje možnosti odborné, vědecké a výzkumné spolupráce VOŠ se zahraničními vysokými školami. Zatímco u nás existuje mezi VOŠ a některými VŠ spíše rivalita, zahraniční VŠ jsou vstřícnější a záleží jim na úrovni spolupráce. V našich podmínkách není rozhodující kvalita a úroveň při porovnání bakalářského programu a srovnatelného programu na VOŠ (ani způsoby hodnocení nejsou srovnatelné).

Proto vidím v OECD doporučeném tříbení VOŠ nutný krok. Za pozitivní považuji uskutečňování vhodné spolupráce VOŠ a VŠ na realizaci profesně zaměřeného bakalářského studijního programu, s postupností nadaných studentů na magisterský studijní program. Velikost instituce by u VOŠ zaměřených na pedagogické programy neměla být rozhodujícím hlediskem.

2. V čem spatřujete specifické rysy a pozitiva VOŠ, kterými se tyto instituce vyprofilovaly během svého vývoje? Co dělat pro to, aby se tyto hodnoty v našem vzdělávacím systému zachovaly i do budoucna?

L. Jirků:

VOŠ reagovaly na potřeby zaměstnavatelů a prosazovaly dlouhou studijní praxi, která spolu s dalšími charakteristikami tohoto studia (důraz na výuku cizích jazyků, spolupráce se zaměstnavateli) vedla

mimo jiné k rychlému zapracování absolventů do praxe.

Takto orientované vysoké školy nebo pracoviště univerzit by měly v duchu uvedených charakteristik zvyšovat své kapacity a reagovat tak na požadavky trhu práce.

I. Mauritzová:

VOŠ obsahují všechny kvalitativní parametry odborného profesního terciárního vzdělávání. Jsou prakticky zaměřené, kladou důraz na odbornou jazykovou vybavenost, jejich studenti mají velkou schopnost adaptace na pracovní prostředí ve státním i soukromém sektoru. Doslovně naplňují parametry mezinárodní klasifikace ISCED5B. A v neposlední řadě absolventi vyšších odborných škol dlouhodobě vykazují nižší míru nezaměstnanosti.

Aby se tyto hodnoty zachovaly i do budoucna, je třeba při tvorbě nového zákona o terciárním vzdělávání pevně stanovit postavení VOŠ z důrazem na jejich schopnost poskytovat profesní vzdělávání, a to hlavně z hlediska požadavků praxe.

P. Hruška:

Za dobu své existence VOŠ prokázaly, že dokáží výborně připravit své studenty pro praxi. Absolventi VOŠ se úspěšně uplatňují na trhu práce. Právě praktické zaměření by mělo být i do budoucna charakteristickým rysem těchto škol v rámci terciárního systému vzdělávání. Tím by se také odlišovaly od vysokých škol univerzitního typu a mohly by nabízet bakalářské vzdělání s profesním zaměřením.

M. Chmelař:

Studium na VOŠ je prakticky zaměřeno, a to včetně odborné jazykové průpravy, což absolventům umožňuje velmi rychle se adaptovat na požadavky příslušné pracovní pozice. VOŠ mají také možnost pružně reagovat na potřeby regionálních trhů práce (počty přijímaných studentů, akreditacemi nových vzdělávacích programů apod.).

Zejména mimopražské VOŠ jsou pak příležitostí pro další studium uchazečů, kteří se z jakýchkoli důvodů nechtějí nebo nemohou (náklady na dopra-

vu, stravování, bydlení, rodinná situace) na několik let přesunout do Prahy nebo jiného velkého města nabízejícího akademické vzdělání.

Nezanedbatelnou výhodou VOŠ je i prostor na individuální přístup ke studentům, kteří i v čase své čerstvé dospělosti vítají, když vyučující není jen vzdálenou postavou v obrovské posluchárně.

VOŠ jsou dnes povinny každých 6 let předkládat k akreditaci své studijní programy, což jim nedovoluje ustrnout ve vývoji a zakonzervovat své učební plány. Přiznejme tedy VOŠ jejich místo v sektoru terciárního vzdělávání a jejich absolventům titul profesní bakalář. Není důvod, aby do našeho vzdělávacího systému nebyly začleněny instituce (ať už je budeme nazývat Polyfunkční škola či jinak), nabízející vzdělávací programy podle dvou zákonných norem. Na každé VOŠ pak ponechme, zda bude schopna na základě kvality svých vzdělávacích programů zajistit absolventům prostupnost na některou oborově příbuznou vysokou školu.

J. Šorm:

VOŠ měla být (naše stále je) zaměřena více do praktických oblastí oborů a podpořena daleko větší praxí než studia bakalářská. To by asi mělo zůstat zachováno. Do katalogu prací je třeba více integrovat vzdělání s titulem DiS a vzhledem k délce studia nastavit stejnou kvalifikační hladinu jako má studium bakalářské (dnes rozdíl jedné třídy). Tím by se ocenily i praktické znalosti absolventů VOŠ při startu v zaměstnání.

Je evidentní, že o VOŠ na vzdělávacím trhu klesá zájem. Je to dáno malou podporou jak legislativní, tak někdy i ze strany zaměstnavatelů (pro ně je absolvent VOŠ tím, že nemá tradici, dost často téměř

v rovnováze s absolventy středních odborných škol). Pokud nedojde k nějakým opatřením k podpoře VOŠ (neumím je momentálně exaktně precizovat), pak se obávám o jejich osud. Jejich zánik bych ale neviděl jako zásadní tragedii (ostatně jejich existence na našem vzdělávacím trhu se nemůže chlubit žádnou dlouhodobější tradicí).

J. Fellnerová:

Budu odpovídat opět z pozice ředitelky církevní VOŠ pedagogické, školy, která ve svém vzdělávacím programu propojuje víru, výchovu a vzdělávání a poskytuje prostor pro osobní růst studenta. Absolventi VOŠ významně častěji zůstávají pracovat v oboru, kde jsou dobře pracovní hodnoceni. Lze předpokládat, že je to důsledek bohaté zastoupené praxe (20 týdnů) a důrazu na metodiky (didaktiky různých výchov) s požadovanými praktickými výstupy. Studenti jsou vybaveni mnoha potřebnými dovednostmi, které jsou při vstupu do praxe nejvýznamnější pro jejich profesní úspěšnost. Na tento profesně položený základ může navázat akademicky orientované další studium, ale bez něho se absolvent vstupující později do praxe, často cítí nejistý či nepřipravený, což může být jeden z důvodů, že svůj původně zvolený obor opouští.

VOŠ může svým studijním programem přílehavěji zareagovat na regionální situaci či hbitěji na situaci celostátní (v našem případě příprava pedagogických pracovníků pro venkovské oblasti).

Pro zachování těchto specifík je důležité, umožnit schopným studentům VOŠ dosáhnout bakalářského studia. Bylo by mým velkým přáním, aby VŠ nehájily svoji nadřazenost, ale abychom společně hledali efektivní cestu v přípravě profesně zdatného absolventa, který je spokojený a úspěšný v praxi.

Redakce AULY děkuje všem respondentům za aktivní spolupráci při zpracování odpovědí na naše otázky.